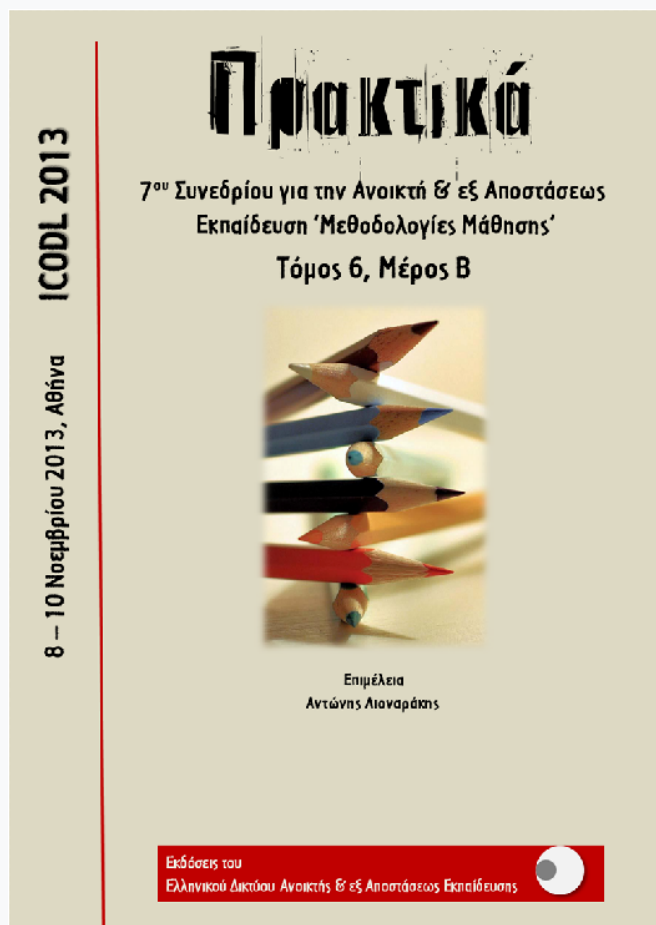

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 7, Αρ. 6B (2013)

Μεθοδολογίες Μάθησης

Εποικοδομητικό Διεπιστημονικό Πρόγραμμα Διαδικασίας: «Φασισμός: Εκπαίδευση και Νεολαία κατά το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά»

Μαρία Αποστολίδου, Χριστίνα Αρχοντή, Σοφία Γιαζιτζίδου, Ολυμπία Δεληγκάρη, Αναστασία Τσανικίδου

doi: [10.12681/icodl.586](https://doi.org/10.12681/icodl.586)

**Εποικοδομητικό Διεπιστημονικό Πρόγραμμα Διαδικασίας:
«Φασισμός: Εκπαίδευση και Νεολαία κατά το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά»**

**The Constructive Interdisciplinary Process Programme:
«Fascism: Education and Youth during Metaxas dictatorship»**

Μαρία Αποστολίδου Απόφοιτη Φιλοσοφικής Σχολής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΑΠΘ, φοιτήτρια α΄ έτους Μεταπτυχιακού Προγράμματος Τομέα Παιδαγωγικής (Ειδίκευση στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης), Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφικής Σχολής, ΑΠΘ mariapos@edlit.auth.gr	Χριστίνα Αρχοντή Εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ06, απόφοιτη Τμήματος Αγγλικής Φιλολογίας, ΑΠΘ, τελειόφοιτη Σχολής Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ, ΑΠΘ, φοιτήτρια α΄ έτους Μεταπτυχιακού Προγράμματος Τομέα Παιδαγωγικής (Ειδίκευση στην Εκπαίδευση και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών), Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφικής Σχολής, ΑΠΘ carchonti@edlit.auth.gr	Σοφία Γιαζιτζίδου Εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ70, Απόφοιτη Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΑΠΘ, φοιτήτρια α΄ έτους Μεταπτυχιακού Προγράμματος Τομέα Παιδαγωγικής (Ειδίκευση στην Ειδική Αγωγή), Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφικής Σχολής, ΑΠΘ sgiazitz@edlit.auth.gr
Ολυμπία Δεληγκάρη Απόφοιτη Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, φοιτήτρια α΄ έτους Μεταπτυχιακού Προγράμματος Τομέα Παιδαγωγικής (Ειδίκευση στην Ειδική Αγωγή), Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφικής Σχολής, ΑΠΘ olympiadel@edlit.auth.gr	Αναστασία Τσανικίδου Απόφοιτη της Φιλοσοφικής Σχολής του τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Α.Π.Θ., φοιτήτρια α΄ έτους Μεταπτυχιακού Προγράμματος Τομέα Παιδαγωγικής με ειδίκευση στην Ειδική Αγωγή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφικής Σχολής, Α.Π.Θ.. tsanikid@edlit.auth.gr	

Abstract

This paper refers to the exploration of the theoretical context, but mainly, to the implementation of the Constructive Interdisciplinary Process Programme of School Education. The study was conducted as part of a research in the Postgraduate Programme of the Sector of Pedagogy, Department of Philosophy and Pedagogy, School of Philosophy of the Aristotle University of Thessaloniki. The aim is to demonstrate the implementation of the Programme in real classroom conditions as applied in a class of the third grade of the 1st Gymnasium in Triandria, Thessaloniki. The theoretical part identifies the ideals of learner-centered curriculum based on the theory of constructivism embodying forms of interdisciplinarity. The practical part entitled "Fascism: Education and Youth during the Metaxas dictatorship" presents the implementation of the Programme in fifteen lessons utilizing the Project Method. The courses called upon to constitute the program on the Pluri Interdisciplinary Model are relevant as to their category, that is Humanitarian Disciplines, namely History, Modern Greek Literature and Art, with the assistance of IT, covering the area of technology background required for some activities. There is reference to the main activities, their goal, the description of the process, the outcome and its evaluation.

SECTION B: applications, experiences, good practices, descriptions and outlines, educational activities, issues for dialog and discussion

The thesis concludes with brief observations on the practical application of the program in the classroom.

Περίληψη

Η εργασία αυτή αναφέρεται στην διερεύνηση του θεωρητικού αλλά, κυριότερα, του πρακτικού πλαισίου εφαρμογής του Εποικοδομητικού Διεπιστημονικού Προγράμματος Διαδικασίας Σχολικής Εκπαίδευσης και πραγματοποιήθηκε με αφορμή τη μελέτη του συγκεκριμένου προγράμματος στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Τομέα Παιδαγωγικής, του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Στόχος είναι η παρουσίαση της εφαρμογής του Προγράμματος σε πραγματικές συνθήκες τάξης, όπως διεξήχθη σε τμήμα της Γ΄ Γυμνασίου του 1^{ου} Γυμνασίου Τριανδρίας Θεσσαλονίκης. Στο θεωρητικό μέρος εντοπίζονται τα ιδεώδη των μαθητοκεντρικών προγραμμάτων σπουδών που βασίζονται στη θεωρία του Εποικοδομητισμού και εμπεριέχουν μορφές Διεπιστημονικότητας. Στο πρακτικό μέρος παρουσιάζεται η εφαρμογή του Προγράμματος σε δεκαπέντε διδακτικές ώρες με τη Μέθοδο Πρότζεκτ και θέμα «Φασισμός: Εκπαίδευση και Νεολαία κατά το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά». Τα μαθήματα που συνέβαλαν στη σύσταση του προγράμματος πάνω στο Διεπιστημονικό Μοντέλο *pluri* έχουν συνάφεια ως προς την κατηγορία τους (Ανθρωπιστικοί επιστημονικοί κλάδοι) και ήταν η Ιστορία, τα Νεοελληνικά Κείμενα και τα Εικαστικά με την προσθήκη της Πληροφορικής, η οποία καλύπτει το κομμάτι της τεχνολογίας στις δραστηριότητες. Γίνεται αναφορά στις κυριότερες δραστηριότητες ανά διδακτική ώρα, ο στόχος, η περιγραφή της διαδικασίας, το αποτέλεσμα και η αξιολόγησή του. Η εργασία ολοκληρώνεται με σύντομα γενικά συμπεράσματα από την ενασχόληση με την έμπρακτη εφαρμογή του προγράμματος στην τάξη.

Λέξεις κλειδιά: *διεπιστημονικότητα, εποικοδομητισμός, πρακτική εφαρμογή*

Εισαγωγή

Ο σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου αλλά και της εφαρμογής σε πραγματικές συνθήκες τάξης του Εποικοδομητικού Διεπιστημονικού Προγράμματος Διαδικασίας Σχολικής Εκπαίδευσης. Η εισήγηση αποτελεί μέρος εργασίας που εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τομέα Παιδαγωγικής της Σχολής Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ για το μάθημα του β΄ εξαμήνου «Ανάπτυξη και Αξιολόγηση Προγραμμάτων Σπουδών» υπό την εποπτεία του καθηγητή κ. Κ. Μπονίδη.

Αφετηρία του εγχειρήματος υπήρξε το κίνητρο να γίνουν διαπιστώσεις και να συναχθούν συμπεράσματα για το κατά πόσο ένα διεπιστημονικό πρόγραμμα διαδικασίας είναι άμεσα εφαρμόσιμο στην τυπική σχολική τάξη, τόσο από την πλευρά του σχεδιασμού, της ανάπτυξης, της προετοιμασίας, του χρόνου εφαρμογής και της συνεργασίας των εκπαιδευτικών που το εκπονούν, όσο και από την πλευρά της αποτίμησης για την καλλιέργεια δεξιοτήτων, για την ετοιμότητα, για τους ρυθμούς ανταπόκρισης και για το ενδιαφέρον που επέδειξαν οι μαθητές μέσω συνεχούς και τελικής αξιολόγησης.

Στη θεωρητική προσέγγιση του θέματος, γίνεται αναφορά στις βασικές αρχές και τα χαρακτηριστικά των Εποικοδομητικών Προγραμμάτων Σπουδών. Επίσης, αναπτύσσονται τα αντιπροσωπευτικά χαρακτηριστικά των Διεπιστημονικών Προγραμμάτων και ο τρόπος της λειτουργικής ένταξής τους μέσα σε ένα Πρόγραμμα Διαδικασίας.

Στο δεύτερο μέρος, το πρακτικό, επιχειρώντας να συνδεθεί η εκπαιδευτική διδασκαλία με τις παραπάνω θεωρητικές αρχές υλοποιήθηκε το Εποικοδομητικό Διεπιστημονικό Πρόγραμμα Διαδικασίας με θέμα «Φασισμός: Εκπαίδευση και Νεολαία κατά το Δικτατορικό καθεστώς Μεταξά». Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε μαθητές Γ' Γυμνασίου σε δεκαπέντε διδακτικές ώρες στην Τριανδρία Θεσσαλονίκης. Για την εφαρμογή του προγράμματος διαδικασίας επιλέχθηκε η μέθοδος Project, στα πλαίσια της οποίας περιγράφονται οι δραστηριότητες που εφαρμόστηκαν ανά διδακτική ώρα, ο στόχος, η περιγραφή της διαδικασίας, το αποτέλεσμα και η αξιολόγησή του.

Θεωρητικές αρχές του προγράμματος

Ο Εποικοδομητισμός αποτελεί μια θεωρία μάθησης που έχει τις ρίζες του στην ψυχολογία και τη φιλοσοφία του πραγματισμού για την οικοδόμηση των γνώσεων. Ο πραγματισμός αποτελεί την επιστημονική εκείνη αντίληψη που θεωρεί ότι η σκέψη του ατόμου πηγάζει από την πράξη και ότι το δυναμικότερο κίνητρο για την ανάπτυξη της αποτελεί η ανάγκη του ατόμου για δράση. Η ανθρώπινη πράξη και δράση θεωρείται ως η πρώτη μορφή και πηγή για το σχηματισμό της ανθρώπινης εμπειρίας και γνώσης (Dewey, 1971). Η γνωστική και εξελικτική θεωρία του Piaget επηρέασε σημαντικά τη θεωρία του εποικοδομητισμού, σύμφωνα λοιπόν με τον Γνωστικό Εποικοδομητισμό, η γνώση δομείται ενεργητικά από τον ίδιο το μαθητή, ο οποίος τοποθετείται στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας καθιστώντας τον κύριο υπεύθυνο της μάθησής του. Στο επιστημονικό παράδειγμα του Εποικοδομητισμού εντάσσονται, επίσης, και οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης, κύριοι εκπρόσωποι των οποίων αποτελούν ο Bruner κι ο Vygotsky. Διαφοροποιητικό χαρακτηριστικό του Κοινωνικού Εποικοδομητισμού από τον Γνωστικό Εποικοδομητισμό αποτελεί ο ρόλος και η σημασία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης στη μάθηση, θεωρώντας πως οι γνώσεις δομούνται μέσω των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ατόμων, όπως επίσης ότι και οι ίδιες οι γνώσεις είναι κοινωνικά καθορισμένες μέσα από κώδικες. Η γνώση, λοιπόν, οικοδομείται από τον μαθητή κατά την διεργασία κατανόησης των εμπειριών του μέσα σε αυθεντικά και ενδιαφέροντα πλαίσια μάθησης που έχουν νόημα για τον μαθητή προάγοντας παράλληλα τη βιωματικότητα, την αυτορρύθμιση της μάθησης, την αυτενέργεια και την ενεργητική συμμετοχή (Driscoll, 2005).

Οι εκπαιδευτικοί έχουν το ρόλο του συνεργάτη και καθοδηγούν τους μαθητές στη διαδικασία του να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, δίνοντάς τους επιλογές για εξερεύνηση και έρευνα μέσα σε αυθεντικά πλαίσιο μάθησης, όπου οι μαθητές καθορίζουν τι χρειάζονται να μάθουν. Με τον τρόπο αυτό καθίστανται ικανοί να αξιολογούν οι ίδιοι τα δυνατά τους σημεία, τις αδυναμίες τους και να ελέγχουν τη μαθησιακή τους πορεία.

Η διδασκαλία που βασίζεται στις αρχές του Εποικοδομητισμού, πολλές φορές ενιαιοποιείται μέσω της διεπιστημονικής προσέγγισης, αντικατοπτρίζοντας τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνει κανείς σε εξωσχολικά περιβάλλοντα, με σκοπό οι μαθητές να αποκτήσουν τις δεξιότητες εκείνες που θα τους φανούν χρήσιμες στο μέλλον και θα τους ενδυναμώσουν ως δια βίου μαθητές. Με τον όρο διεπιστημονικότητα αναφερόμαστε στη θεωρητική αρχή οργάνωσης του αναλυτικού προγράμματος που διατηρεί τα διακριτά μαθήματα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους- όπως είναι οι ουσιώδεις γνώσεις, η οριοθέτηση και η αλληλουχία των εννοιών, οι συστημικές σχέσεις και οι ίδιες διαδικασίες- αλλά επιχειρεί με ποικίλους τρόπους, τεχνικές και προσεγγίσεις να κάνει διασυνδέσεις και συσχετίσεις μεταξύ του περιεχομένου των διαφορετικών μαθημάτων, προκειμένου να εξασφαλίσει πληρέστερη και

σφαιρικότερη μελέτη του περιεχομένου τους (Ματσαγγούρας, 2002). Η διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης οδηγεί στο να κατανοούμε τα πράγματα, όταν τα βλέπουμε ως όλο, όταν επισημαίνουμε τα συνθετικά μέρη του και τις διασυνδέσεις τους καθώς και τη δομή που τα διέπει. Η διεπιστημονική προσέγγιση θεμελιώνεται στα πορίσματα της μορφολογικής ψυχολογίας, γνωστής ως «ψυχολογία της ολότητας» (Θεοφυλίδης, 1997). Βασική αρχή της διεπιστημονικής προσέγγισης της γνώσης είναι η ολογραμμική ή ολιστική μεθοδολογία. Είναι η μέθοδος γνώσης και πράξης που ερευνά τα αντικείμενα ολιστικά, θεωρώντας τα ως συστήματα. Πιο συγκεκριμένα, δε θεωρείται αποτελεσματική η πρακτική και η απόλυτη οργάνωση της σχολικής γνώσης σε ευδιάκριτα, ανεξάρτητα και άσχετα μεταξύ τους σχολικά μαθήματα. Η πρακτική αυτή καθιστά τη σχολική γνώση αποσπασματική, αφηρημένη και άσχετη με τα βιώματα των παιδιών (Γρηγοριάδου, 2004) .

Οι μαθητές πρέπει να εξασκηθούν στην ανάλυση προβλημάτων, στον εντοπισμό πηγών και σχετικού υλικού, να χρησιμοποιούν την τεχνολογία και να αναπτύξουν τεχνικές ανεξάρτητης και δια βίου μάθησης. Ο τρόπος οργάνωσης του γνωστικού περιεχομένου και διασύνδεσης των μαθημάτων μεταξύ τους προσδιορίζει τις μορφές διεπιστημονικότητας, μία από τις οποίες αποτελεί και η *pluri*, που χρησιμοποιήθηκε στο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε. Η μορφή *pluri* αφορά στη σύμπραξη όμορων και συσχετιζόμενων μαθημάτων με συγγενή εννοιολογική βάση. Τα μαθήματα που ανάγονται στις ανθρωπιστικές επιστήμες- η Ιστορία, τα Νεοελληνικά Κείμενα, τα Εικαστικά- με την προσθήκη της Πληροφορικής δημιούργησαν την τομή των μαθημάτων πάνω στην οποία σχεδιάστηκε το πρόγραμμα «Φασισμός: Εκπαίδευση και Νεολαία κατά το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά».

Στη διεπιστημονική προσέγγιση γίνεται προσπάθεια στη σύνδεση των παραδοσιακών επιστημών μέσα από θεματικές ενότητες που αφορούν στην επίλυση ενός προβλήματος. Επιδιώκεται έτσι η δημιουργία ευκαιριών διδασκαλίας και μάθησης που ικανοποιούν ποικίλες μαθησιακές ανάγκες, στόχους και σκοπούς μέσω της ανάλυσης των προβλημάτων αυτών. *«Τα προβλήματα προσφέρουν τη δυνατότητα να συνδέονται οι στόχοι του αναλυτικού προγράμματος διαφορετικών επιστημών και μάλιστα σε ένα ρεαλιστικό και συναφές πλαίσιο. Οι μαθητές παρακινούνται να ερευνήσουν το πρόβλημα σε όσο βάθος και από όποια σκοπιά επιθυμούν ενώ ο εκπαιδευτικός δημιουργεί ευέλικτα μονοπάτια με δραστηριότητες που επιτρέπουν στους μαθητές να προσεγγίσουν τη μάθηση χρησιμοποιώντας το προσωπικό τους στυλ και να γίνουν ανεξάρτητοι στη μάθηση»* (Glasgow, 1996:25).

Προκειμένου να επιτελεστεί η αυτορρύθμιση της μάθησης, όπου οι μαθητές είναι οι κύριοι υπεύθυνοι της διάρθρωσης του μαθήματος, του περιεχομένου της μάθησης και της σχολικής τους καθημερινότητας μέσα σε ένα πρόγραμμα διαδικασίας, επιλέχθηκε η μέθοδος Project, που χαρακτηρίζεται από ευελιξία και προσαρμοστικότητα. Εισηγητής της μεθόδου υπήρξε ο παιδαγωγός Kilpatrick, ο οποίος όρισε τη μέθοδο project ως *«μια σχεδιασμένη δράση, η οποία γίνεται με όλη τη καρδιά και λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον»* (Μπονίδης, 2010). Η μέθοδος project, είναι ένας τρόπος ομαδικής διδασκαλίας στην οποία συμμετέχουν όλοι και η διδασκαλία διαμορφώνεται και διεξάγεται από όλους όσους συμμετέχουν (Frey 1986: 9).

Κατά την εφαρμογή του προγράμματος χρησιμοποιήθηκε συνεχής αυθεντική αξιολόγηση αξιοποιώντας διάφορες μορφές της όπως είναι το portfolio, το ερωτηματολόγιο, η αυτοαξιολόγηση, ετεροαξιολόγηση, το ημερολόγιο και συζήτηση γυάλας. Η αυθεντική αξιολόγηση βασίζεται στην συστημική αλλαγή και χρησιμοποιείται για να καταδείξει τη μαθησιακή πρόοδο των μαθητών/τριών (Cole, Ryan, Kick, Mathies 2000: 3-7). Δύο είναι τα βασικά στοιχεία της αυθεντικής αξιολόγησης, τα οποία πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο της μαθησιακής

διαδικασίας: οι αυθεντικές δραστηριότητες και η ανατροφοδότηση. Οι αυθεντικές δραστηριότητες είναι σημαντικές για την αξιολόγηση, καθώς παρέχουν έγκυρη καθοδήγηση, διανοητική συνοχή και παρακίνηση για την καθημερινή εργασία με σκοπό την ανάπτυξη της γνώσης και των ικανοτήτων των μαθητών/τριών. Η αξιολόγηση οφείλει να φέρει την αυθεντική εργασία και τη χρήση της ανατροφοδότησης στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας. Τέλος, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να μετρήσει το βαθμό στον οποίο όλοι οι εμπλεκόμενοι αισθάνονται άνετα με αυτό που κάνουν. Η αλλαγή σε ένα ανοιχτό, παιδοκεντρικό, διεπιστημονικό πρόγραμμα μπορεί να είναι πρόβλημα δημοσίων σχέσεων και χρειάζεται προσεκτικός σχεδιασμός, ώστε σε αυτόν να περιλαμβάνονται μαθητές και γονείς, η συμμετοχή και αποδοχή των οποίων μπορεί να κάνει τη διαφορά μεταξύ αποτυχίας και επιτυχίας του προγράμματος.

Πρακτική Εφαρμογή του προγράμματος

Προεργασία για δράση

Επιλέχθηκε η Γ΄ Γυμνασίου ως η πλέον κατάλληλη τάξη για την εφαρμογή του προγράμματος, εφόσον οι μαθητές διδάσκονται στο ανάλογο κεφάλαιο του μαθήματος της Ιστορίας τα τεκταινόμενα της περιόδου 1936-1941 (καθεστώς Μεταξά). Προγραμματίστηκε να τρέξει σε σύνολο δεκαπέντε (15) διδακτικών ωρών, ενώ η μέθοδος που επιλέχθηκε ήταν το Project (ερευνητική εργασία).

Την ομάδα μας φιλοξένησε το 1^ο Γυμνάσιο Τριανδρίας και το πρόγραμμα εφαρμόστηκε στο τμήμα Γ1 δυναμικού 24 μαθητών με την συνεργασία των καθηγητών του τμήματος. Αποφασίσαμε να αφιερώσουμε την πρώτη διδακτική ώρα στη γνωριμία μας με τους μαθητές του Γ1 με το διαγνωστικό ερωτηματολόγιο που τους είχαμε ετοιμάσει. Καταλήξαμε ότι ο πιο πρόσφορος τρόπος να προκαλέσουμε τον προβληματισμό των μαθητών/τριών ήταν να προβάλουμε ένα βίντεο. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιήθηκε η αίθουσα πληροφορικής η οποία διέθετε διαδραστικό πίνακα, όπου κι έγινε η προβολή του βίντεο «Education for death». Μετά το τέλος της προβολής ακολούθησε συζήτηση και ιδεοθύελλα με τις λέξεις-κλειδιά που αναδύονταν από αυτό. Συμπληρώθηκε αρχικά το ιδεόγραμμα σε σχήμα αράχνης με τη λέξη που θα τοποθετούνταν στο κέντρο της ιδεοθύελλας να προέκυπτε από τα λεγόμενα των ίδιων των παιδιών. Από εκεί καταλήξαμε στις τέσσερις πιο ενδιαφέρουσες γι αυτούς θεματικές ενότητες, οι οποίες υπέδειξαν και το σχηματισμό των αντίστοιχων ομάδων εργασίας, τις εξής: Ομάδα Ιδεολόγων, Ομάδα Προπαγανδιστών, Ομάδα Ηγετών, Ομάδα Εκπαίδευσης

Την επόμενη διδακτική παρουσιάστηκε ολιγόλεπτο βίντεο με τίτλο «Οι κοινωνικοί αγώνες της 4^{ης} Αυγούστου» προκειμένου να αποκτήσουν οι μαθητές μια γενική εικόνα και να ενταχθούν ομαλά στις δραστηριότητες. Κατά τη διάρκεια της προβολής η κάθε ομάδα κλήθηκε να συμπληρώσει το αντίστοιχο φύλλο-εργασίας της, με τα σημεία-κλειδιά του βίντεο που αφορούσαν τη θεματική που είχε αναλάβει.

Ενδεικτικές δραστηριότητες από την ομάδα της εκπαίδευσης.

Δραστηριότητα 1^η: Ιστορία- Εικαστικά

Κατά τη διάρκεια των Εικαστικών οι μαθήτριες δημιούργησαν ένα κολλάζ αντιπαραβάλλοντας τη ζωή ενός φαλαγγίτη και ενός σύγχρονου μαθητή. Χρησιμοποιήθηκαν σκίτσα του βιβλίου της Ελένης Μαχαίρα «Η νεολαία της 4^{ης} Αυγούστου», όπου αναπαριστάται η σχολική ζωή ενός νέου της εποχής, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και δραστηριότητες της ΕΟΝ όπως είναι η παρέλαση, οι κατασκηνώσεις και η δενδροφύτευση. Στη συνέχεια, σκίτσαραν δραστηριότητες και στιγμιότυπα από τη δική τους καθημερινότητα αντιπαραβάλλοντας τα με την

καθημερινότητα ενός φαλαγγίτη. Η δραστηριότητα αυτή είχε διττή λειτουργία τόσο να εισάγει τις μαθήτριες στο πνεύμα της καθημερινότητας των νέων της εποχής του Μεταξά και να τις προετοιμάσει για την επόμενη διδακτική ώρα των κειμένων που θα προσέγγιζαν τη σύγκριση αυτή λογοτεχνικά αλλά και να καλλιεργήσει την ενσυναίσθηση των μαθητών και την κριτική τους σκέψη και στάση.

Δραστηριότητα 2^η: Κείμενα

Δόθηκαν στα παιδιά κείμενα με μαρτυρίες μαθητών της εποχής καθώς και το ωρολόγιο πρόγραμμα των φαλαγγιτών και ακολούθησε συζήτηση σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του σχολείου από την οργάνωση, την επίφαση ελευθερίας που έδινε στα παιδιά, τις αντιδράσεις στην επιβολή του αυστηρού στρατιωτικού προγράμματος και τα παιδιά αντιπαρέβαλαν τα σημεία που τους απελευθερώνουν και τους καταπιέζουν στη δική τους καθημερινότητα. Στη συνέχεια, τα παιδιά συμπλήρωσαν το κολάζ τους με τα σκίτσα τους, έβαλαν χιουμοριστικές λεζάντες και έκοψαν και κόλλησαν στο αντίστοιχο σκίτσο της καθημερινότητας του φαλαγγίτη κομμάτια από το κείμενο με τις μαρτυρίες μαθητών της εποχής, αποσπάσματα από το κεφάλαιο «Μνήμες» του βιβλίου της Ελένης Μαχαίρα.

Επίσης, οι μαθητές επεξεργάστηκαν αποσπάσματα από δύο λογοτεχνικά βιβλία: Το «Ε.Π.» της Ζώρζ Σαρρή και «Το Καπλάκι της Βιτρίνας» της Άλκης Ζέη, στα οποία οι ηρωίδες περιέγραφαν με γλαφυρότητα τη ζωή τους στο σχολείο και στις εκδηλώσεις της ΕΟΝ. Ζητήθηκε από τα παιδιά να εργαστούν ομαδικά και να εντοπίσουν στο κείμενο τις ομοιότητες και τις διαφορές με τη σημερινή σχολική ζωή και τα στοιχεία που προέκυψαν συζητώντας το λογοτεχνικό κείμενο σημειώθηκαν από τη γραμματέα της ομάδας. Τέλος, τους δόθηκε φύλλο εργασίας το οποίο τους ζητούσε να μεταφερθούν στην εποχή με τη φαντασία τους και να πάρουν το ρόλο της συγγραφέως, της Ζώρζ Σαρρή, και, με τη βοήθεια των σημειώσεων και του κολάζ τους, να συγγράψουν μια σκηνή για το «Ε.Π.», με την έναρξη να τους δίνεται.

Δραστηριότητα 3^η: Πληροφορική

Στο μάθημα της πληροφορικής έγινε η κατασκευή ενός εννοιολογικού χάρτη με τη χρήση του αντίστοιχου λογισμικού (Inspiration). Οι μαθητές κατασκεύασαν γραφικές αναπαραστάσεις με τις δραστηριότητες της ΕΟΝ, προκειμένου να οργανώσουν και να κατανοήσουν βαθύτερα μέσα από τη χρήση των εικόνων την λειτουργία της ιδεολογικής χειραγώγησης της ΕΟΝ. Αρχικά, δόθηκαν στους μαθητές εικόνες από τη ζωή των νέων της ΕΟΝ, οι οποίες απεικόνιζαν τις ποικίλες εκφάνσεις των δραστηριοτήτων. Αφού προηγήθηκε ο σχολιασμός και συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο, τη λειτουργία και τη σκοπιμότητα της κάθε μιας, οι μαθήτριες τις ταξινόμησαν και τις χώρισαν σε κατηγορίες, τις οποίες και ονόμασαν. Με τον τρόπο αυτό προέκυψαν οι εξής θεματικές των δραστηριοτήτων: Στρατιωτική εκπαίδευση, παρελάσεις, εκδρομές, γιορτές, κοινωνικό έργο, θεατρικές παραστάσεις, αθλητισμός.

Δραστηριότητα 4^η: Ιστορία- Κείμενα

Οι μαθητές ασχολήθηκαν με τις εορταστικές εκδηλώσεις κατά το Μεταξικό καθεστώς, χωρίστηκαν σε τρεις υποομάδες και ανά δύο επεξεργάστηκαν διαφορετικούς εορτασμούς: α) εορτασμός εθνικών εορτών β) ο εορτασμός της 25^{ης} Μαρτίου και γ) ο εορτασμός της 4^{ης} Αυγούστου και η γιορτή των Σκαπανέων. Σε κάθε υποομάδα δόθηκε φύλλο εργασίας με σκοπό να σημειωθούν οι στόχοι και το τελετουργικό του κάθε εορτασμού. Εν συνεχεία, φέραμε στην ομάδα το βιβλίο «Τα Σουλιωτόπουλα δεν πέθαναν», του συγγραφέα Νίκου Τσεκούρα, αρχισυντάκτη του περιοδικού της ΕΟΝ «Νεολαία». Πρόκειται για θεατρικό που γράφτηκε για την 25^η Μαρτίου 1939 και πρωτοπαίχτηκε στο θέατρο Κοτοπούλη. Η ομάδα των Ηγετών είχε την ιδέα να γίνει αναπαράσταση της γιορτής της 25^{ης} Μαρτίου και έτσι συνέπραξαν

με την ομάδα της Εκπαίδευσης εκφωνώντας τον χαιρετισμό του Μεταξά και συμμετέχοντας στη δραματοποίηση.

Δραστηριότητα 5^η: Κείμενα

Από το υλικό που είχαν φέρει τα παιδιά διάλεξαν να επεξεργαστούν το άρθρο «Σχολείο και ΕΟΝ: μέσα ιδεολογικής χειραγώγησης του μεταξικού καθεστώτος» για το ρόλο του εκπαιδευτικού στο καθεστώς Μεταξά. Ζητήθηκε από τα παιδιά να εντοπίσουν το ρόλο του εκπαιδευτικού μέσα στο καθεστώς, μέσα στο σχολείο και απέναντι στο μαθητή και να αντιπαραβάλουν τα στοιχεία αυτά με το τι συμβαίνει σήμερα. Τα παιδιά έκαναν πολύ οξυδερκείς παρατηρήσεις για το πώς το σύστημα είναι ικανό να μετατρέψει τον εκπαιδευτικό σε εργαλείο και φερέφωνό του και συζητήθηκε το τι περιμένουν σήμερα τα παιδιά από τους εκπαιδευτικούς. Η γραμματέας κράτησε σημειώσεις και τα παιδιά συνέγραψαν ένα κείμενο σε μορφή άρθρου στο Φύλλο Εργασίας 4.

Φύλλο Εργασίας 4: Φασισμός και αντιφάσεις, ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του μαθητή στη δικτατορία Μεταξά, θέσεις και αντιθέσεις με το σήμερα

Φύλλο Εργασίας 5^α: Τα αδιέξοδα και οι διέξοδοι των νέων σήμερα. Μπρος Γκρεμός και πίσω τι;

Φύλλο εργασίας 5β: Ελλείψεις και παραλείψεις του σημερινού σχολείου

Ενδεικτικές δραστηριότητες από την ομάδα των προπαγανδιστών

Δραστηριότητα 1^η : Ιστορία- Πληροφορική- Νεοελληνική Γλώσσα

Επιλέχθηκε να δοθεί στους μαθητές/τριες το κεφάλαιο «Μνήμες» και το τέλος του κεφαλαίου «Από το πολιτικό ιδεώδες στο παιδαγωγικό ιδεώδες» από το βιβλίο «Η νεολαία της 4^{ης} Αυγούστου» της Ελένης Μαχαίρα. Επιπλέον είδαμε το βίντεο «Η θεία Θωμά στην ΕΟΝ Άνδρου». Στα πλαίσια της ομάδας συζητήθηκαν οι λόγοι για τους οποίους οι νέοι της εποχής επέλεξαν να συμμετάσχουν στη συγκεκριμένη οργάνωση. Κατόπιν δόθηκε το κεφάλαιο «Οικογένεια», ώστε να εντοπιστούν οι σχετικές αναφορές στη γυναίκα και να διαπιστώσουν μέσα από αυτό το λόγο που οι γυναίκες συμμετείχαν στην οργάνωση. Τέλος, ζητήθηκε από τους/τις μαθητές/τριες να μουν στη θέση των παιδιών της εποχής και να επιλέξουν αν θα συμμετείχαν ή όχι στη συγκεκριμένη οργάνωση και να δικαιολογήσουν αυτήν την επιλογή.

Δραστηριότητα 2^η: Εικαστικά

Οι μαθητές/τριες κατασκεύασαν ένα κολάζ με θέμα τη ζωή των νέων στα δύο πολιτεύματα. Χώρισαν το χαρτόνι σε δύο μέρη στη δημοκρατία και τη δικτατορία, ώστε να επιτευχθεί η επιθυμητή αντιπαραβολή και κάτω από το κάθε πολίτευμα κόλλησαν τις αντίστοιχες φωτογραφίες. Μέσα από την κατασκευή αυτή οι μαθητές/τριες κατανόησαν καλύτερα ότι τότε η ζωή των νέων ήταν ολοκληρωτικά συνυφασμένη με την εθνική οργάνωση νεολαίας και ότι όλες τους οι δραστηριότητες περιοριζόνταν στα πλαίσια της οργάνωσης. Αυτό προέκυψε σε συνδυασμό των παραπάνω δραστηριοτήτων με το φωτογραφικό υλικό των βιβλίων του Γιώργου Ανδρειωμένου «Η Νέα Γενιά υπό καθοδήγηση: το παράδειγμα του περιοδικού Η Νεολαία (1938-1941)» και το προαναφερθέν της Μαχαίρα. Οι φωτογραφίες του σήμερα που έφεραν οι μαθητές/τριες ήταν είτε από το Διαδίκτυο είτε από την προσωπική τους ζωή.

Δραστηριότητα 3^η: Ιστορία

Στους/ στις μαθητές/τριες δόθηκε ένα φύλλο εργασίας με τίτλο «Ο δεκάλογος των Νέων της Ε.Ο.Ν», ο όρκος της οργάνωσης από το βιβλίο της Μαχαίρα και ο ύμνος της 4^{ης} Αυγούστου από το λογοτεχνικό βιβλίο Ε.Π., τον οποίο άκουσαν στο YouTube. Περιεργάστηκαν όλοι μαζί το δεκάλογο, συζήτησαν και απάντησαν τα δύο ερωτήματα. Κατόπιν, έγινε προσέγγιση του όρκου και του ύμνου της οργάνωσης,

ώστε να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες το διαρκή «βομβαρδισμό» των νέων με τις ίδιες ιδέες και αξίες προκειμένου να διαμορφωθούν σύμφωνα με τα πρότυπα του μεταξικού καθεστώτος και να το υπηρετούν πειθήνια.

Δραστηριότητα 4^η: Νεοελληνική Γλώσσα

Οι μαθητές/τριες κατασκεύασαν ένα φανταστικό διάλογο με χιουμοριστικά στοιχεία μεταξύ ενός παιδιού που ζει στο σήμερα και ενός φαλαγγίτη, αφού πρώτα διάβασαν συμπληρωματικά από το βιβλίο της Μαχαίρα το απόσπασμα με τίτλο «Ένα εικοσιτετράωρο με τους Φαλαγγίτες».

Εν συνεχεία, επεξεργάστηκαν ένα φύλλο εργασίας με απόσπασμα από το λόγο του Μεταξά που αναφερόταν στη νεολαία. Μέσω αυτού επιτεύχθηκε ουσιαστικά η σύνδεση μεταξύ προπαγάνδας και καθεστώτος με την αποκάλυψη της νεολαίας ως το μεγαλύτερο μηχανισμό προπαγάνδας του καθεστώτος.

Δραστηριότητα 5^η: Ιστορία- Πληροφορική- Εικαστικά

Οι μαθητές/τριες είχαν ήδη μαντέψει την ύπαρξη παρόμοιων νεολαίων με αυτήν της Ε.Ο.Ν. στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου, οπότε μελέτησαν φωτογραφίες από το βιβλίο της Ε. Μαχαίρα, οι οποίες απεικόνιζαν στιγμές και δραστηριότητες από τις νεολαίες του Χίτλερ και του Μουσολίνι. Κατόπιν, έγινε μεγαλόφωνη ανάγνωση του κειμένου «Από τη ζωή στο Γερμανικό στρατόπεδο νεολαίας» του προαναφερθέντος βιβλίου. Έπειτα συζήτησαν όλοι μαζί για τις κοινές δραστηριότητες που χαρακτηρίζουν τη ζωή των παιδιών σε αυτές τις οργανώσεις και έγινε η καταγραφή τους από τη γραμματέα της ομάδας. Στη συνέχεια αναζήτησαν πληροφορίες γι' αυτές με τη χρήση του Διαδικτύου. Τα στοιχεία που βρήκαν εκτυπώθηκαν και κολλήθηκαν σε ένα μικρό χαρτόνι. Τέλος, επέλεξαν τις φωτογραφίες με κοινές δραστηριότητες των οργανώσεων, οι οποίες κολλήθηκαν από τους/τις μαθητές/τριες σε ένα μεγάλο χαρτόνι με τίτλο «Οι φασιστικές νεολαίες στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου».

Τέλος, επεξεργάστηκαν ένα φύλλο εργασίας που απεικόνιζε εξώφυλλα του περιοδικού «Η Νεολαία» και πρωτοσέλιδα της «Εφημερίς των εργατών» κατανοώντας τον προπαγανδιστικό ρόλο του τύπου και τη λειτουργία της νεολαίας. Επρόκειτο για μια δραστηριότητα ανατροφοδοτική και αναστοχαστική. Παράλληλα έγινε αναφορά στο έπος του 1821 και στη σύνδεσή του με το δικτατορικό καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, αξιοποιώντας και το κείμενο «Η 25^η Μαρτίου» από το βιβλίο της Μαχαίρα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες από την ομάδα των ηγετών

Δραστηριότητα 1^η: Ιστορία- Πληροφορική- Κείμενα

Η ενότητα ξεκίνησε με το προφίλ του πρώτου από τους τρεις πολιτικούς ηγέτες. Η ομάδα ασχολήθηκε με την προσωπικότητα του Μουσολίνι. Αρχικά προβλήθηκε ένα βίντεο σχετικό με τη ζωή του Ιταλού ηγέτη. Το κάθε παιδί έπαιρνε το λόγο και διατύπωνε τη δική του κρίση πάνω σε αυτά που παρακολούθησε. Δημιουργήθηκε ένας παραγωγικός διάλογος μεταξύ των μαθητών/τριων. Έπειτα, επεξεργάστηκαν διάφορα αποσπάσματα από την εγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ LAROUSSE BRITANNICA για το βίο του ηγέτη και επέλεξαν αυτά που θεωρούσαν πιο σημαντικά για να γράψουν το βιογραφικό του Μουσολίνι. Με αυτή τη δραστηριότητα εξάσκησαν την αφαιρετική τους ικανότητα.

Μετά το Μουσολίνι σειρά είχε το προφίλ του Χίτλερ. Οι πληροφορίες που είχαν συλλέξει τα παιδιά ήταν αρκετές και κατάλληλες για να διερευνήσουμε την προσωπικότητα του. Το κάθε παιδί πήρε από ένα απόσπασμα το οποίο και μας παρουσίασε. Ακολουθούσε συζήτηση και σχολιασμός των αποσπασμάτων. Στη συνέχεια τους δόθηκε ένα βιβλίο το οποίο αναφερόταν στη ζωή του Γερμανού ηγέτη. Την προσοχή τους τράβηξε το κεφάλαιο που περιείχε μαρτυρίες ψυχιάτρων οι οποίοι

είχαν σχεδιάσει το ψυχογράφημα του. Η προσωπικότητα του δημιούργησε μια ρέουσα συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων.

Δραστηριότητα 2^η: Ιστορία- Πληροφορική- Νεοελληνική Γλώσσα

Αρχικά οι μαθητές/τριες παρακολούθησαν δύο βίντεο για τη ζωή του Μεταξά.

Προβλήθηκαν με διαλείμματα, ώστε τα παιδιά να μπορούν να επεξεργαστούν τις πληροφορίες. Είδαν το πρώτο βίντεο και ακολούθησε συζήτηση. Προβλήθηκε το δεύτερο βίντεο και τα παιδιά άρχισαν να δημιουργούν μια σφαιρική εικόνα για την προσωπικότητα του ηγέτη. Αφού ολοκληρώθηκε το προφίλ του Μεταξά και κρατήθηκαν οι σημαντικότερες πληροφορίες για το βιογραφικό του, έγινε μια συγκριτική μελέτη μεταξύ των τριών ηγετών.

Έπειτα, τα παιδιά ασχολήθηκαν με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου. Μοιράστηκε το ποίημα ο «Επιτάφιος» του Ρίτσου, ενώ ταυτόχρονα προβλήθηκε βίντεο στο οποίο ο Ρίτσος διάβαζε ένα μικρό απόσπασμα από το ποίημά του. Τα ίδια τα παιδιά έκαναν για λίγο τους ποιητές και απήγγειλαν και αυτά απόσπασμα της αρεσκείας τους από το ποίημα. Η θεματική ενότητα ολοκληρώθηκε με προβολή βίντεο στο οποίο ο Μπιθικότσης τραγουδάει τον «Επιτάφιο» μελοποιημένο από το Μίκη Θεοδωράκη.

Δραστηριότητα 3^η: Εικαστικά- Νεοελληνική Γλώσσα

Τα παιδιά χρησιμοποίησαν όλη τη δημιουργική τους ικανότητα κατασκευάζοντας κολάζ αρκετά ευφάνταστα και χιουμοριστικά. Είχαν φωτογραφίες των ηγετών Μεταξά, Χίτλερ και Μουσολίνι τις οποίες είχαν αναζητήσει μόνοι/ες τους. Ανάλογο υλικό συγκεντρώθηκε και από την ολομέλεια της ομάδας μας, το οποίο τα παιδιά είχαν στη διάθεση τους. Τους δόθηκαν τα απαραίτητα υλικά και κατόπιν συνεννοήσεως μοιράστηκαν μεταξύ τους τις ασχολίες.

Το πρώτο κολάζ χωρίστηκε σε δύο μέρη, από τη μια πλευρά περιείχε το διάλογο μεταξύ των ηγετών και από την άλλη το πρόσωπο του Χίτλερ σε διάφορες μορφές. Θέμα του φανταστικού διαλόγου ήταν οι δραστηριότητες που έκανε ο κάθε ηγέτης κατά τη διάρκεια της μέρας του, ενώ τα διάφορα προσωπεία του Χίτλερ συνοδεύονταν από συννεφάκια στα οποία έγραφαν τα παιδιά τι σκεφτόταν εκείνη τη στιγμή ο ηγέτης. Ένα δεύτερο κολάζ που δημιούργησαν οι μαθητές/τριες περιείχε το βιογραφικό του κάθε ηγέτη που είχαν γράψει στις αντίστοιχες δραστηριότητες ενασχόλησης με τα προφίλ των ηγετών και μια γελοιογραφία του καθενός. Στο τελευταίο κολάζ συγκεντρώθηκαν όλες οι εικόνες που είχαν φέρει παιδιά, τις κόλλησαν και έγραψαν κάτω απ' αυτές έξυπνες και χιουμοριστικές λεζάντες.

Ενδεικτικές δραστηριότητες από την ομάδα των ιδεολόγων

Δραστηριότητα 1^η: Εικαστικά - Ιστορία

Αρχικά, δόθηκε στους μαθητές ένα απόσπασμα κειμένου του Γεράσιμου Θεοδόση: «Η ελευθερία της τέχνης» (Αθήνα 2000, σ. 37), έτσι ώστε να έχουν οι μαθητές μια σφαιρική εικόνα της τέχνης του τότε και του σήμερα.

Οι μαθητές από την αναζήτησή τους βρήκαν πληροφορίες για τη σχολή του Bauhaus, το διωκόμενο από το φασισμό Oskar Kokoschka, καθώς και για τη σχέση Χίτλερ-Τέχνης. Επιπλέον, βρήκαν φωτογραφίες, καρικατούρες καθώς και γελοιογραφίες. Σε αυτές εστίασαμε αρκετά την προσοχή μας, καθώς έδειξαν έντονο ενδιαφέρον στην αναζήτηση του υποβόσκοντος νοήματος.

Στη συνέχεια, αποφάσισαν ο τρόπος με τον οποίο θα παρουσιάσουν το υλικό να είναι ένα κολάζ με κάποιες από τις εικόνες που συνέλεξαν. Στο τέλος της δραστηριότητας στην ομάδα ανατέθηκε η αναζήτηση λογοτεχνικών κειμένων, ποιημάτων σχετικών με το θέμα μας.

Δραστηριότητα 2^η: Ιστορία- Κείμενα

Οι μαθητές, ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα, ξαναδιάβασαν σιωπηρά τα κείμενά τους και στη συνέχεια καθένας από αυτούς άρχισε να μιλάει για τα στοιχεία της ιδεολογίας του κειμένου του. Οι υπόλοιποι δεν παρακολουθούσαν αμέτοχοι αλλά παρατηρούσαν, διόρθωναν ή ενέκριναν και έτσι άρχισε μια εποικοδομητική συζήτηση. Αφού κατέληξαν σε κάποια αντιπροσωπευτικά στοιχεία του φασισμού του κάθε κειμένου, ο γραμματέας, με τη βοήθεια των υπόλοιπων μαθητών, ανέλαβε να τα αποτυπώσει σε ένα χαρτί με τη μορφή ιδεογράμματος.

Στην δραστηριότητα των Κειμένων οι μαθητές αρχικά έκαναν μια ανάγνωση αυτών που τους δόθηκε την προηγούμενη μέρα (βλ. παραπάνω). Ύστερα τους ζητήθηκαν οι εντυπώσεις τους. Ιδιαίτερα σχόλια αποκόμισαν τα κείμενα από τον πολιτικό λόγο του Μεταξά και οι μαθητές οδήγησαν τη συζήτηση στην έννοια της προπαγάνδας, υπό ποιες συνθήκες βρίσκει ευεπίφορο έδαφος ο φασισμός και με ποιο προσωπείο εμφανίζεται. Επίσης, τους ζητήθηκε να συζητήσουν μεταξύ τους τις ομοιότητες που έβλεπαν στους λόγους των πολιτικών και στους ύμνους.

Δραστηριότητα 3^η: Κείμενα- Ιστορία

Αφού καλύφθηκε πλέον όλο το φάσμα της ιδεολογίας του φασισμού, οι μαθητές ήταν έτοιμοι να καταλάβουν τη διαφορά του με το ναζισμό.

Αρχικά, ρωτήθηκαν εάν έχουν ακούσει και γνωρίζουν τί θα πει ναζισμός. Όλοι πίστευαν πως η έννοια είναι ταυτόσημη με αυτή του φασισμού. Μετά τη συζήτησή μας τους δόθηκε ένα φυλλάδιο με τις διαφορές αλλά και τα ειδοποιά χαρακτηριστικά του φασισμού-ναζισμού. Στο τέλος της διδακτικής ώρας τους δόθηκε ένα κείμενο, που προσεγγίζει μια δραματική κατάσταση με χιουμοριστικό τρόπο, με τίτλο «Δεν τα μάθατε; Ο Χίτλερ πέθανε» (Επιμέλεια: Γιώργος Αγγελόπουλος, Τα Νέα, 13 Σεπτεμβρίου 2000, σελίδα 45). Οι μαθητές είχαν να συζητήσουν ποια στοιχεία του κειμένου αφορούν την ιδεολογία του φασισμού και ποια του ναζισμού.

Στην επόμενη δραστηριότητα της Ιστορίας δόθηκε στους μαθητές ένας χρονολογικός πίνακας, ο οποίος περιελάμβανε τη χώρα, την εποχή, το δικτάτορα και την κατάσταση που επικρατούσε όταν επιβλήθηκε το καθεστώς, με τα δικτατορικά καθεστώτα της μεσοπολεμικής Ευρώπης (1917- 1939). Αφού τον επεξεργάστηκαν όλοι μαζί, τους ζητήθηκε να συγκρίνουν το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά, να βρουν δηλαδή ποιες ομοιότητες υπάρχουν με τα άλλα δικτατορικά καθεστώτα της Ευρώπης.

Λήξη του σχεδίου εργασίας – Παρουσίαση των προϊόντων

Συνέντευξη από τον κ. Κωνσταντίνο Κατσίκα

Οι μαθητές κλήθηκαν να πάρουν συνέντευξη από τον κ. Κατσίκα, δάσκαλο και δικηγόρο στο επάγγελμα, ο οποίος έζησε την εποχή της δικτατορίας του Μεταξά και θα μπορούσε να μεταφέρει στα παιδιά τα βιώματά του. Επιλέξαμε τη πρακτική της συνέντευξης καθώς θεωρήσαμε πως θα ήταν ένας τρόπος να συνδέσουν οι μαθητές το θεωρητικό με το πραγματικό και τα βιώματα ενός υπαρκτού προσώπου και τέλος να κατανοήσουν βαθύτερα το θέμα. Επίσης, η ένταξη των δραστηριοτήτων σε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο καθιστά τη διδασκαλία μας αυθεντική και δίνει ένα επιπλέον ερέθισμα στους μαθητές να μελετήσουν και να δραστηριοποιηθούν. Οι μαθητές για να υποδυθούν το ρόλο του κατάλληλα προετοιμασμένου δημοσιογράφου, την προηγούμενη σχολική ημέρα συνέταξαν τις ερωτήσεις που θα έθεταν στον καλεσμένο τους.

Συζήτηση Γυάλας

Για τη λήξη του σχεδίου εργασίας επιλέξαμε την πρακτική της «συζήτησης γυάλας». Αρχικά, επιλέχθηκαν 8 μαθητές από όλες τις ομάδες, η συντονίστρια, η οποία έθεσε

το θέμα συζήτησης-ερώτημα, το οποίο αποτέλεσε και το έναυσμα της συζήτησης που ακολούθησε. Οι μαθητές/τριες συμμετείχαν ενεργά σε αυτήν τη διαδικασία παραθέτοντας σχόλια, ασκώντας κριτική και προσεγγίζοντας το θέμα από τη δική τους οπτική, έτσι όπως διαμορφώθηκε από το θέμα μελέτης και επεξεργασίας τους. Φροντίσαμε να υπάρχει κάθε φορά διαφορετική σύνθεση των μελών της γυάλας, ώστε να διαφέρει η ποιότητα και η κατεύθυνση της συζήτησης.

Η συζήτηση γυάλας λειτούργησε κι ως αξιολόγηση του σχεδίου εργασίας που εκπονήθηκε, τα στοιχεία που λήφθηκαν υπόψη κατά την αξιολόγησή της ήταν η ενεργή συμμετοχή των μελών της, οι προτάσεις και οι ποικίλες οπτικές που παρουσίαζαν, η κριτική που ασκούσαν, το κατά πόσο κατανόησαν το θέμα, το ενδιαφέρον που έδειξαν καθώς και τα εύστοχα σχόλια που παρέθεταν. Επίσης, η «συζήτηση γυάλας» παρέχει τη δυνατότητα να εκφραστούν όλες οι διαφορετικές οπτικές του θέματος, ώστε να διαμορφωθεί πιο ολοκληρωμένη και ολόπλευρη γνώση.

Δημιουργία περιοδικού

Η δημιουργία και η σύνταξη ενός περιοδικού ήταν αποτέλεσμα σύμπραξης και συνένωσης των εργασιών όλων των ομάδων, Έτσι το παραγόμενο υλικό των τεσσάρων ομάδων συγκεντρώθηκε, οργανώθηκε και ταξινομήθηκε σε θεματικές. Επιλέχθηκαν τα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα δουλειάς των μαθητών/τριών που θα συμπεριλαμβάνονταν στο τελικό συλλογικό προϊόν. Στόχος μας ήταν το περιοδικό να είναι τόσο αποτέλεσμα της σύμφωνης γνώμης και συμβολής όλων των παιδιών όσο και να υπάρχει ποικιλία στη

μορφή των δραστηριοτήτων και εργασιών που θα συμπεριλαμβάνονταν σε αυτό. Στο περιοδικό εντάχθηκαν άρθρα, χιουμοριστικοί διάλογοι και υλικό που παρήγαγαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος ενώ και το εξώφυλλο φιλοτεχνήθηκε από την ομάδα της εκπαίδευσης.

Εφαρμογή αυθεντικής αξιολόγησης ως μορφή αξιολόγησης του project

Επιχειρήθηκε να εφαρμοστεί η αυθεντική αξιολόγηση αξιοποιώντας διάφορες μορφές της όπως είναι το portfolio, το ερωτηματολόγιο, η αυτοαξιολόγηση, η ετεροαξιολόγηση και τα φύλλα εργασίας. Στόχος μας σε όλα τα στάδια εφαρμογής της ήταν να διαπιστώσουμε το βαθμό κατανόησης του θέματος επεξεργασίας, το ρυθμό και στυλ μάθησης του κάθε μαθητή χωριστά, το ενδιαφέρον, τις ελλείψεις και παρανοήσεις που τυχόν θα προέκυπταν προκειμένου να ακολουθήσει στη συνέχεια η αντίστοιχη ανατροφοδότηση.

Αρχικά, διανεμήθηκε το ερωτηματολόγιο, με το οποίο επιχειρήθηκε να εντοπιστούν περισσότερο τα ενδιαφέροντα, οι πηγές πληροφόρησης που χρησιμοποιούν τα παιδιά, ο τρόπος μελέτης και διεκπεραίωσης των εργασιών τους καθώς και η πρότερη γνώση τους πάνω στο αντικείμενο μελέτης.

Στο portfolio των μαθητών συμπεριλήφθηκε όλο το παραγόμενο έργο τους, δηλαδή φωτογραφίες, άρθρα, διάλογοι, αφίσες, κολάζ, εννοιολογικοί χάρτες, κάποιες δικές μας σημειώσεις, υλικό το οποίο συγκέντρωσαν για τη διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων τους, ακουστικό υλικό από τη συζήτηση γυάλας και τη συνέντευξη, τα φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, καθώς και το ημερολόγιο που τηρούσαν ορισμένοι μαθητές/τριες.

Τέλος, διαμορφώθηκε ένα ερωτηματολόγιο κλειστών απαντήσεων προς συμπλήρωση από τους/τις μαθητές/τριες με σκοπό την αυτοαξιολόγηση, ετεροαξιολόγηση, την αξιολόγηση του προγράμματος που εφαρμόσαμε και την αξιολόγηση του/της εκπαιδευτικού, το οποίο συμπεριλήφθηκε επίσης στο portfolio του εκπαιδευτικού και του μαθητή.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αναστασιάδης, Γ. (2001). *Πολιτική και συνταγματική ιστορία της Ελλάδας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Ανδρειωμένος, Γ. (2012). *Η νέα γενιά υπό καθοδήγηση: το παράδειγμα του περιοδικού Η Νεολαία (1838-1941)*. Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη.
- Γρηγοριάδου, Π. (2004). *Η Διεπιστημονική- Διαθεματική προσέγγιση της γνώσης* (Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα.
- Cole, D., Ryan, C., Kick, F. & Mathies, B.K. (2000). *Portfolio across the curriculum and beyond*. California: Corwin Press, Inc.
- Dewey, J. (1971). *The Child and the Curriculum*. Chicago: University of Chicago Press.
- Driscoll, M. (2005). *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn and Bacon.
- Frey, K. (1986). *Η «Μέθοδος Project»*. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη / μετ. Κλεονίκη Μάλλιου. Θεσσαλονίκη: Αφών Κυριακίδη.
- Ζέη, Α. (1986). *Το καπλάκι της βιτρίνας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Glasgow, N. (1996). *New Curriculum for New Times*. Thousand Oaks: Sage Publication Company
- Θεοφιλίδης, Χ. (1997). *Δεξιότητες διδασκαλίας*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική: εννοιολογική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μάχαιρα, Ε. (1987). *Η νεολαία της 4^{ης} Αυγούστου φωτογραφίες*. Αθήνα: ΙΑΕΝ.
- Μπινιδής, Κ. (2010). *Προδιαγραφές της εκπαιδευτικής διαδικασίας: θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.
- Πανοπούλου Α. & Τσικνάκης Κ. (1994). *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1936-1941)*. Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού.
- Richard, C. (2003). *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2000* / μετ. Λυδία Παπαδάκη, Μαρία Σαρή, Ζ. (1996). *Ε.Π.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Τσεκούρας, Ν. (1939). *Τα Σουλιωτόπουλα δεν πέθαναν*. Αθήνα: ΠΥΡΣΟΣ Α.Ε.
- Ψυρούκης, Ν. (1994). *Ο Φασισμός και η 4^η Αυγούστου*. Λευκωσία: Αιγαίον.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=7ALgOa3Ev3k
- http://www.youtube.com/watch?v=cE-D0A8HCoc&feature=player_embedded#!
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=te6J6NQuNbg
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=PCGy-2weDEM
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=v56y0Smhf7c&bpctr=1362518816
- <http://www.alfavita.gr/old/9202>
- <http://invenio.lib.auth.gr/record/103021/files/gri-2008-1387.pdf?version=1>
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=IPy3ag5H8Lk
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=3P7AXci0uEk
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=IXyQW6YFXYI
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=yy0f_pR_SRU
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=kHXVrTDQoY
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=vEG_9DG5hik
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Ao5X9692eWc
- http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=m_Ia8gDy8Rw